

1) בקשה ממלאכים או כוחות להתפלל בעדינו

רמב"ם הקדמה לפרק חלק- פירוש המשניות

היסוד החמישי – שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו ולעשות מצותיו, ושלא יעשה כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים... וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו. אלא אליו בלבד יכוונו המחשבות

רמב"ן- דרשה אחרי הוויכוח בברצלונה

והע"ז השלישית: מהם העובדים למלאכים... או שיחשבו שיש להם יכולת, או להיותם מליצים בינם ובין האל לעובדים אותם... וכל זה נזהר לנו בתורה. ונראה שאפילו להתפלל להם על דרך זה אסור לנו, כמו שנאמר בהגדה: בשר ודם יש לו אוהב, אם באת לו עת צרה אינו נכנס לביתו פתאום, אלא הולך ועומד על פתח חצרו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו, והוא אומר לו איש פלוני עומד בחוץ; אבל הקב"ה אינו כן, אלא אמר הקב"ה, אם באת לך עת צרה לא תצווח לא למיכאל ולא לגבריאל ויענו לך, אלא אלי צוח ואני אענה לך. הה"ד: כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ולא לגבריאל.

רב יעקב בר אבא (מאה ה-12)

מה שנהגו בקצת מקומות לומר "מכניסי רחמים"... לא טוב המנהג ההוא. ומעשיך יקרבוך, לא המלאכים ולא זולתם ראוי לפגוע בהם שלא יקבלם בא-לוה. וראיה לזה שלא מצאנו בתפלת משה רבינו ולא בתפלת שאר הנביאים ולא בסדר אנשי כנסת הגדולה זכר רק לשם לבדו יתעלה. ומה שאמר יעקב: המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים וגו' אל השם לבדו היתה התפלה ההיא. כי כן קדם לו: הא-להים הרועה אותי מעודי עד היום הזה.

רב נתנאל וויל-פירוש על הרא"ש- קרבן נתנאל ראש השנה- פרק א:ה

[פיוט מנעילה:]

יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות
שתשים דמעותינו בנאדך להיות,
ותצילנו מכל גזרות אכזריות
כי לך לבד עינינו תלויות

מידת הרחמים עלינו התגלגלי

ולפני קונך תחנתנו הפילי
ובעד עמך רחמים שאל
כי כל לבב דווי וכל ראש לחולי

ומדי דברי בו זכור אזכרנו. מה שאומרים באותו פזמון: "לפני קונך תחנתנו הפילי" חרוזה זו לא ישרה אצלי, שנראה כמתפלל לאמצעי. וזהו היסוד חמישי משלש עשרה עיקרים; שאין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו, אלא אליו בלבד יכוננו המחשבות, ויניחו כל מה שזולתו. [\[11\]](#)

שבולי הלקט- סדר ראש השנה סימן רפ"ג

ואומרים: מכניסי רחמים הכניסו רחמינו וכו', **ואין בזה משום משתף שם שמים** **ודבר אחר**, שאינו דומה למה ששנינו: "לי-ה ולך מזבח" (סוכה מה, ב). והרב ר' אביגדור כהן צדק צ"ל הביא ראיה על זה מהגמ' בסנהדרין שהבאנו לעיל ומפרש"י שם. וגם במדרש שהש"ר על פסוק השבעתי אתכם, אומרת כנסת ישראל למלאכים העומדים על שערי תפילה ועל שערי דמעה הולינו תפילתי ודמעתי לפני הקב"ה, ותהיו מליצי יושר. [\[14\]](#)

נצי"ב-הרחב דבר שמות כ:כ

אבל אנו בעוונותינו מבקשים ממלאכי מעלה שימליצו בעדינו. ואין זה אלא כבנו של מלך, שאע"ג שמן המלך אין מניעה שיהא בנו מבקש צרכיו ממנו, מכל מקום בשעה שאין הבן מרוצה לאביו בשביל איזה דבר, אזי מבקש מגדולי המלכות שיפייסו עליו מן המלך, ויודע הבן שאם יהיה מרוצה ונקי מעוון הרי תפלתו זכה לפני אביו יותר מכל גדולי המלכות, אלא שמעשיו הבדילו בינו לבין אביו. אבל אנחנו, בנים אנחנו לה' א-להינו, וכבודו ורצונו יתברך שנהיה מרוצים לפניו ולבקש ממנו, אך בשביל שאנו יודעים שעוונותינו מבדילים בינינו לאבינו שבשמים מבקשים אנחנו ממלאכי מרום שיבקשו רחמים עלינו מלפניו יתברך שיקבל תפילותינו לפניו.

(ב) היתר אכילה ביום הכיפורים לחולה

1. בבלי יומא פב:

מתני' עובר שנהריחא — מאכילין אותה עד שתשבי נפשה. חולה — מאכילין אותו על פי בקיאי, ואם אין שם בקיאי — מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די. **גמ'** תנו רבנן: עובר שנהריחא בשר קודש או בשר חזיר — תוחבין לה כוש ברוטב, ומניחין לה על פיה, אם נתיישרה דעתה — מוטב, ואם לאו — מאכילין אותה רוטב עצמו, ואם נתיישרה דעתה — מוטב, ואם לאו — מאכילין אותה שומן עצמו. שאין לה דבר שעומד בפני פקוח נפש, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

2. בבלי כריתות יג:

התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה. מפני הסכנה אפילו טובא נמי תיכול! אמר רב פפא, הכי קתני: התירו לה לעוברת פחות מכשיעור, אפילו טובא, מפני הסכנה.

3. רמב"ן "תורת האדם" - ענין הסכנה

עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. תנו רבנן עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר, תוחבין לה כוש ברוטב, אם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו, שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודת אלילים וגלוי עריות ושפיכות דמים. ומסתברא דהני מילי עוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה, פעמים מתיישר בטעם הרוטב ופעמים שצריכה שומן עצמו, אבל חולה שמאכילין אותו על פי בקיאים מאכילין אותו בתחלתו דבר הצריך לו, וכדי הצריך לו, כמו שאמרו רופאים, ואין מדקדקים עליו להאכילו הקל הקל. **וגרסינן** בכריתות פרק אמרו לו: התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה. ואקשינן מפני הסכנה אפי' טובא נמי ליתכל. אמר רב פפא הכי קתני, התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשעור, ואפי' טובא מפני הסכנה. כלומר אפילו צריכה לכשעור מאכילין אותה פחות פחות כדי שלא יצטרף כזית בכדי אכילת פרס, וכן פסק בעל ההלכות. **ונראה שאף בחולה עושין כן כדי להקל עליו מאיסורי כרת ומכות לאסור בלחוד.**

4. רמב"ם הלכות שביתת עשור פרק ב: ח-ט

חולה שיש בו סכנה ששאל לאכל ביום הכפורים אף על פי שהרופאים הבקיאים אומרים אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די. אמר החולה איני צריך והרופא אומר צריך מאכילין אותו על פי. והוא שיהיה רופא בקי. חולה שיש בו סכנה ששאל לאכל ביום הכפורים אף על פי שהרופאים הבקיאים אומרים אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די. אמר החולה איני צריך והרופא אומר צריך מאכילין אותו על פי. והוא שיהיה רופא בקי.

5. שולחן ערוך סימן תרי"ח

כשמאכילין את העוברות או את החולה מאכילין אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור הלכך מאכילין אותו כשני שלישי ביצה בינונית וישהו כדי אכילת ארבעה ביצים והשתיה יבדקו בחולה עצמו כמה היא כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו:

6. דברי הגרי"ז בשם אביו

בספר חידושי הגרי"ז על הרמב"ם (פרק ב מהלכות שביתת עשור) הביא בשם אביו ר' חיים שהיה מורה לכל חולה שיש בו סכנה שיאכל כל צורכו ביום כיפור, ולא פחות מכשיעור, ושאל השולחן ערוך לא הצריך פחות מכשיעור אלא לחולה שאין בו סכנה.

והביא הגרי"ז סייעתא לזה מדברי ספר החינוך מצוה שיג שכתב: לפיכך מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה, אם יהיה חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט מכשיעור שאמרו. ע"ש

והמנחת חינוך כתב ע"ז שנראה פשוט שגם החינוך מייירי שיש סכנה אם לא יאכל, ולכן אף שכעת הוא חולה שאין בו סכנה יש להקל שיאכל פחות מכשיעור, אבל אם הוא חולה שיש בו סכנה אין צריך לאכול פחות מכשיעור. עכ"ד הגרי"ז

Leading Davening and Receiving an Aliyah on Yom Kippur (Shacharit and/or Mincha)

1. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן כד - 1761-1837

נסתפקתי ועובדא הוי, במי שהיה מוטל על ערס דוי בסכנת מות, והרופא צוה לו לאכול ביה"כ, והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לתורה ולא נסתפקתי בזה וצויתיו לעלות, כי בפשוטו הקריאה ביה"כ מחמת קדושת היום, כמו בשאר יו"ט ושבט וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול לעלות, ואך היה רוצים לקרות אותו גם במנחה ובזה נסתפקתי, אם קריאת התורה במנחה הוי משום תענית אלא דבשאר תענית קוראים ויחל וביה"כ קוראים בפ' עריות, א"כ אינו מתענה א"י לעלות, או דגם קריאה זו מחמת קדושת היום, לקרות גם במנחה כמו בשבת ויכול גם אינו מתענה לעלות וצ"ע לדינא. [השמטות: ביום הכיפורים שחל בשבת ודאי עולה].

0. שלחן ערוך אורח חיים סימן תרכב- הלכות יום הכיפורים סדר תפלת מנחה

סעיף ב: ומוציאין ספר תורה וקורין שלשה בפרשת עריות עד סוף הפרשה, והשלישי מפטיר ביונה ומסיים: מי אל כמוך, ומברך לפניה ולאחריה; ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת, וחותם בשל שבת. הגה: ואין אומרים: על התורה ועל העבודה במנחה (הגהות מיימוני סוף הלכות י"כ ומהרי"ל ומנהגים והגהות מרדכי).

0. מרדכי מסכת שבת פרק במה מדליקין

[רמז רפב] וגם ר"י פסק כרב גידל ופי' דאפי' ר' יהושע מודה דא"צ להזכיר של ר"ח המפטיר בנביא בשבת שחל בו ר"ח כיון דנביא בר"ח ליכא אבל ביה"כ שחל להיות בשבת בהפטר של מנחה צריך להזכיר שבת... גם פסק רבינו יואל המפטיר במנחה ביה"כ (**מזכיר של י"ה [ושבת] ואומר על התורה דיום הוא שנתחייב בב' הפטרות ועוד דלית הלכה כרב אחא דאמר יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר במנחה אין מזכיר של יו"ט כו' אלא קי"ל דמזכיר שבת וי"ט ה"נ צריך להזכיר שבת וי"ה ורבינו שמשון בן ר"ב פי' דאין לומר אלא עד מגן דוד ותו לא והאריך בראיות ואין לי להאריך דלא נהגין הכי עכ"ה: שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט מכאן משמע דצריך המפטיר לומר ביה"כ במנחה גם ברכה אחרונה דהיינו על התורה ועל העבודה כו' מידי דהוה אשבת במנחה **:

הגהות מרדכי שם

ר' שמואל בר"ב פי' הא דנהגין לומר עד מגן דוד ותו לא משום דסמכין אהא דאמר בתענית פ"ג מנחה דאיתא כל יומא ויומא ואתי לאחלופי במנחה דעלמא גזרו בהו רבנן והכי נמי נהגו לומר עד מגן דוד משום מנחת תענית דכולי שתא ועוד לא דמי לרב אחדבוי דהתם ההפטר דצבור [לכבוד] קדושת היום היא באה אבל ההפטר דיום כפור אינה אלא ככל תעניות דעלמא וכמו בשאר תעניות אין מזכירין מעין המאורע בתפלה ה"נ:

0. באור הגר"א אורח חיים סימן תרכב

וא"א על כו'. והוא נגד הגמרא דשבת שם. אבל בהגמ"ר שם כ' בשם ר"ש בר ברוך דאינו דומה שבת דקריאת התורה והפטר בשבת במנחה הוא משום קדושת שבת לכך אומרים על התורה כו' ועל יום כו' אבל קריאת התורה והפטר במנחה דיו"כ אינו אלא משום תענית כמו בכל תענית וראיה לדבריו שהרי בשבת שחמורה מיה"כ אין אנו מפטירין במנחה:

0. עמק ברכה קריאת התורה סימן ה-ר' אריה פארמאנצ'יק - 1908-1942 ליטא/ארץ ישראל

בתשו' הגרעק"א סי' כ"ד נסתפק, בקריאת המנחה של יוה"כ, אם חיובה מחמת קדושת יוה"כ, כמו במנחה בשבת, וע"כ גם אינו מתענה (חולה מסוכן) יכול לעלות לתורה; או דחיובה אינה אלא משום התענית, אלא דבשאר תעניות קורין ויחל וביוה"כ קורין בפ' עריות, וא"כ אינו מתענה אינו יכול לעלות לתורה. ונשאר בצ"ע לדינא. ולפלא, שהרי הדבר מבואר בראשונים. דפ' במה מדליקין, בהא דקאמר הגמ' שם: המפטיר בנביא בשבת אין צריך להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט, וכתב ע"ז המרדכי שם: מכאן משמע דצריך המפטיר לומר ביה"כ במנחה גם ברכה אחרונה דהיינו על התורה ועל העבודה וכו' מידי דהוה אשבת במנחה, ובהגמ"ר שם בשם רבינו שמואל בר ברוך פליג ע"ז וכתב דאינו דומה לשבת דקריאת התורה והפטר בשבת במנחה הוא משום קדושת שבת לכך אומרים על התורה וכו' ועל יום השבת וכו'

אבל הקריאה והפטרה במנחה דיוה"כ אינו אלא משום תענית כבכל תענית. הרי לנו מחלוקת מפורשת של ראשונים בזה. והגר"א בביאורו סי' תרכ"ב הכריע כדעת רבינו שמואל בר ברוך והביא ראיה לדבריו, שהרי בשבת שחמורה מיוה"כ אין אנו מפטירין במנחה וביוה"כ מפטירין, וע"כ דהוא משום התענית. ולפ"ז נמצא לדינא, דאין לקרות לתורה מי שאינו מתענה.

0. מרחשת חלק א סימן יד- ר' חנוך הענך אייגש- 1864-1941- ליטא

(א) ראיתי להגאון רע"א ז"ל בתשובה סי' כ"ד שנסתפק בדין קריאת התורה במנחה ביוה"כ אם הוא משום התענית כמו בשאר תעניות, אלא שבהן קורין ויחל וביוה"כ קוראין בפ' עריות, ולפ"ז בחולה שמוכרח לאכול ביוה"כ פ' א"י לעלות, או שקריאת התורה ביוה"כ פ' במנחה היא משום קדושת היום כמו בשבת, וגם חולה שאינו מתענה יכול לעלות, ונשאר בצ"ע לדינא:

ולדעתי הלכה זו במחלוקת תלוי' במחבר ורמ"א באו"ח סי' תרכ"ב סעי"ב, לדעת המחבר שם המפטיר בנביא במנחה ביוה"כ חותם בעל התורה ועל העבודה, והיינו משום דס"ל דקריאת התורה במנחה היא משום קדושת היום ע"כ אומר על התורה וכו' וחותם בשל יוה"כ, ואם חל בשבת חותם גם בשל שבת, אבל לדעת הרמ"א שם שאינו אומר כלל על התורה ועל העבודה והיינו משום דס"ל דקריאת התורה במנחה הוא משום התענית וע"כ הוי כמו בתענית דעלמא שאינו אומר על התורה וכו' והכ"נ ביוה"כ פ', ודבר זה מבואר בהגמ"ר פ"ב דשבת שכתב דמשה"ט אין אומרים על התורה וכו' משום דהפטרה ביוה"כ במנחה הוא לאו משום קדושת היום רק כשאר תעניות בעלמא וע"כ אינו אומר על התורה ועל העבודה, יעו"ש, הרי בהדיא כמו שכתבתי, וכיון דאנן נהיגין כהרמ"א וע"כ הוי הקריאה במנחה ביוה"כ פ' משום התענית, וכמו"ש המרדכי דמה"ט אין אומרים על התורה וכו':

(ב) ומלשון המרדכי שם דהפטרה במנחה ביוה"כ פ' אינה משום קדושת היום אלא כשאר תעניות נראה לדייק דדווקא ההפטרה אינה משום קדושת היום, והיינו משום דלא מצינו הפטרה במנחה, דגם בשבת דחמור מיוה"כ פ' אין הפטרה במנחה, וע"כ ההפטרה ביוה"כ פ' היא משום תענית, אבל קריאת התורה במנחה היא באמת משום קדושת היום, והיינו משום דמצינו קריאה במנחה בשבת ע"כ גם ביוה"כ פ' ס"ל להמרדכי דהוי משום קדושת היום, ורק ההפטרה היא משום תענית, ולפ"ז לדינא נראה לחלק דכהן ולוי יוכלו לעלות לתורה במנחה ביוה"כ פ' אף אם אינו מתענה משום דהקריאה היא משום קדושת היום, אבל השלישי שהוא גם המפטיר בנביא אם אינו מתענה לא יוכל לעלות משום דהפטרה היא משום תענית:

(ג) שו"ר בביאור הגר"א לסי' הנ"ל שהביא ג"כ לדברי הגמ"ר אלו ובתוך דבריו העתיק דברי המרדכי בזה"ל: אבל קריאת התורה והפטרה במנחה ביוה"כ פ' אינו אלא משום תענית כמו תענית בעלמא וכו', הרי שכל שגם הקריאה במנחה היא משום תענית, ובאמת במרדכי שלפנינו לא כתב רק שהפטרה היא משום תענית, ואולי בהמרדכי שהי' לפני הגר"א ז"ל נזכר גם הקריאה, ואולי במרדכי שלפנינו נשמטה מלה זו בטעות הדפוס, ולדעת הגר"א גם הקריאה היא משום תענית, ולפ"ד גם כהן ולוי שאינם מתענים לא יוכלו לעלות לתורה במנחה כיון שכל הקריאה משום תענית, וגם לדעת הגר"א ביוה"כ שחל להיות בשבת שאז קורין במנחה בכל השנה והקריאה במנחה בשבת היא משום קדושת היום בזה יהי' הדין דכהן ולוי אף שאינם מתענים עולים, אבל שלישי שמפטיר בנביא לא יוכל לעלות מי שאינו מתענה משום שאין הפטרה בשבת במנחה, והפטרה ביוה"כ הוי משום תענית גם כשחל בשבת כנ"ל:

(ד) ואני תמה על הגרע"א ז"ל שסתם דבריו להסתפק בחולה שמוכרח לאכול ביוה"כ פ' שאם הקריאה משום תענית לא יוכל לעלות לתורה ולא כתב לחלק דדווקא בחולה שאוכל מיד כל שיעור ככותבת, או יותר בכדי שיעור אכילת פרס, שאז חשוב אינו מתענה, אבל בסתם חולה שהדין הוא שמאכילין אותו פחות פחות מכשיעור כמבואר באו"ח סי' תרי"ח ס"ז שבאופן זה חשוב שפיר מתענה, כיון דלא אכיל כשיעור יתובי דעתיה חשוב מתענה כמו שכל הריב"ש בתשו' סי' רפ"ז להדיא כן שכל שלא אכל ככותבת ביוה"כ פ' בכדי שיעור אכילת פרס מתענה הוא יעו"ש באורך, והביא כן ג"כ בשם הרא"ה ז"ל שלא איבד תעניתו בכה"ג. ויעו"ש במג"א ריש סי' תקס"ח סק"ב שכל"ג כן מדעתיה דנפשיה, ולא ראה שכבר קדמו הרא"ה והריב"ש ז"ל בזה, ולפ"ז שפיר יוכל לעלות לתורה גם במנחה משום דחשוב מתענה כה"ג, וז"ב לענ"ד:

וזכורני כשהייתי חולה בתשעה באב והי' קשה עלי התענית נהגתי בעצמי לאכול פחות פחות מכשיעור כדי שלא אהי' מאבד תענית של אותו יום שהיא מדברי קבלה, וחמור כשל יוה"כ פ':

0. שליח ציבור שאינו מתענה ביום הכיפורים- הרב אשר וייס

כ"ו אלול תש"ס לידי"נ ויקיר לבבי בר אוריין ובר אבהן הרב חיים מילר שליט"א, רמות בדבר שאלתו בבעל תפילה קבוע לימים נוראים אדם חשוב עד למאוד שלא עלינו חלה ורופאיו ציוו עלינו לאכול ביום הכיפורים להחיות נפשו, האם רשאי הוא לעבור לפני התיבה ביוה"כ.

שאלה זו במחלוקת היא שנויה בין גדולי האחרונים, דהנה בסימן תקס"ו נשנו שתי הלכות בזאח"ז בסעיף ה' איתא דמי שאינו מתענה לא יהיה ש"צ בימי התענית, ובס"ו מבואר די"א דמי שאינו מתענה אינו עולה לתורה. ולגבי הלכה זו כתב בשו"ת רעק"א קמא סימן כ"ד דחשיב"ס האוכל ביוה"כ אינו עולה לתורה אלא שכתב לחדש דקריאת התורה שחרית אינה משום התענית אלא משום קדושת המועד ולפיכך יכול לעלות בה ובקריאת התורה של מנחה נסתפק אם היא משום קדושת היום ויכול לעלות או משום התענית ולא יעלה. ובהשמטות שם הוסיף דביו"כ שחל בשבת ודאי יכול לעלות. אמנם

בעמק ברכה חלק עליו והוכיח מדברי הראשונים שהקריאה משום התענית היא, ומאידך מצינו במרחשת ח"א סימן י"ד שטען דאף במנחה משום קדושת היום היא, ע"ש.

אמנם החת"ס בשו"ת או"ח סימן קנ"ז כתב דחולה האוכל בת"ב יכול לעלות לתורה מג' טעמים: א. דמלבד אי' אכילה אסור בה' עניינים. ב. אסור לו לאכול יותר מן הצורך לרפואתו. ג. אף אם אינו מתענה מ"מ יש בו אבילות דכל ישראל ולא כתענית בה"ב דלמי שאינו מתענה אינו יום תענית כלל. וכל אלו הטעמים שייכי ביוה"כ בק"ו, הרי שחולק על כל הנחת האחרונים הנ"ל בהלכה זו. ומ"מ נראה דמה דשנינו בסעיף ה' דמי שאינו מתענה לא יעבור לפני התיבה הלכה אחרת היא, ומקורה ממה שהביאו הטור והאבודרהם מרבינו נתן דמי שאינו מתענה אינו עובר לפני התיבה משום שא"י לומר **עננו** ומבואר מדבריהם דרך משום כך אינו עובר לפני התיבה אבל לא משום עצם התפלה, דהלא מתפלל אדם כל יום ואין עצם התפלה משום התענית. ולפי"ז נראה לכאורה דביוה"כ דאין אומרים בו עננו ואין מזכירין בתפלה שהוא **יום תענית** לכאורה יכול לעבור לפני התיבה. ואם אינו אוכל אלא פחות מכשיעור ודאי יכול להיות ש"צ וכמ"ש שם במרחשת כיון דבכלל התענית הוא, אך אף אם נאלץ לאכול כשיעור נראה דיש על מה לסמוך להחזיק בחזקתו ובפרט שהוא אדם חשוב ומרובה לקהל ושליח נאמן לשולחיו, וה' ישלח דברו וירפאם. בברכת כוח"ט ובאהבה יתירה, **אשר וייס**

פסקי תשובות אורח חיים סימן תקסו

סעי' ה', שו"ע: בתענית ציבור ש"ץ שאינו מתענה לא יתפלל. ואם אין ש"ץ אלא הוא יתפלל ויאמר עננו בשומע תפלה ויאמר 'ביום צום התענית הזה' (מ"ב סק"ח). ויש 25 אומרים שיכול לומר הנוסח 'ביום צום תעניתנו'.

ומי שצם אבל מסופק אם יוכל לגמור התענית יכולת 26 להתפלל לפני העמוד ולומר עננו בברכה בפני עצמה בין גואל לרופא כרגיל, וכן יכול לעלות לתורה, ולישא כפיו במנחה אם הוא כהן, ומי שאוכל ושותה שיעורים הרי הוא 27 כמתענה לענין שיוכל להתפלל לפני העמוד ולומר עננו ולעלות לתורה ונשיאת כפיים, וכן מי שטעה 28 ואכל ושתה לפני עלות השחר בלא לעשות תנאי קודם שינתו לא איבד תעניתו לענין כל הדברים הנ"ל.

סעי' ו', שו"ע: יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתענית ציבור מי שאינו מתענה וכו'. ומסקנת המ"ב (סק"כ וכו') שתענית החל בשני וחמישי, בשחרית לכתחילה לא יעלה מי שאינו צם ובדיעבד אם קראוהו יעלה, ובקריאת מנחה וכן בשחרית בימים א' ג' ד' ו' יש למי שאינו מתענה ליזהר מאד שלא להיות בביהכ"נ כדי שלא יקראוהו, ואם קראוהו יאמר שאינו מתענה ולא יעלה אא"כ הוא ת"ח ויש משום חילול ה' אם יאמר שאינו מתענה מחמת אונס יעלה ויסמוך על המקילין. ומו"צ שמכבדין אותו תמיד בעליה עדיף 29 שלא יבוא לביהכ"נ למנחה כדי שלא יתפרסם שאינו מתענה. ומ"מ אין 30 לגבאי המחלק העליות לשאול את המתפללים בביהכ"נ אם מתענה או לא ויכול ליתן עליה למי שיחפץ, אמנם בביהכ"נ שציבור מתפלליו זקנים וחולים שבדר"כ אינם מתענים חובה 31 לשאול ולברר מי המתענה.

ודע שלדברי החת"ס (הנ"ל אות ד') מותר לכתחילה לעלות לתורה למי שאינו מתענה וכן ס"ל לעוד 32 כמה פוסקים, והיינו בד' תעניות ובתענית אסתר, אבל למעשה הסכימו הפוסקים 33 לא להקל אלא נהגין כהכרעת המ"ב, אולם בט"ב שחרית מותרת 34 לקרות לתורה למי שאינו מתענה וכן בקריאת יוה"כ (וכדלהלן סי' תרכ"א אות א').

וכשם שאין למי שאינו מתענה לעלות לתורה כמו כן אין לו 35 לשמש כבעל קורא לקריאת 'ויחל' (אא"כ אין בעל קורא אלא הוא וכמבואר במ"ב סק"ח לענין ש"ץ), אבל הגבחה וגלילה וכן הוצאה והכנסה אין 36 שום מניעה לתת למי שאינו מתענה.

פסקי תשובות הערות סימן תקסו

25. אור"ח ספינקא בהג' מהרש"ם ריש סי' תקס"ה דאומר גם בשביל אחרים, וכו' בערוה"ש סעי' י'. 26. שם סי' זה סק"ו בשם שו"ת שו"מ מהדו"ת ח"ב סי' נ"ח. 27. שו"ת מהר"ם שיק סי' ר"צ, ס' מרחשת ח"א סי' י"ד סק"ד, ס' לב אברהם סי' תקנ"ט סעי' ד' בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ומהו שיעורים עיין לקמן סי' תקס"ח אות א'. 28. כדלעיל סי' תקס"ד אות ב', ובס' בירור הלכה תנינא סי' זה כותב שמי שאכל ושתה ביום תענית מחמת ששכח שהיום יום תענית, כיון שדינו מבואר לקמן סי' תקס"ח סעי' א' שחייב להמשיך להתענות לכן לא הפסיד התענית ויכול לעלות לתורה, וחיליה דיליה מהמ"ב שם סק"ג, אמנם צ"ע דבריו, דבעצמו כתב (הו"ד לעיל סי' תקס"ה אות א') דהמ"ב כוונתו דווקא כשאומר בנוסח 'ביום צום התענית הזה', ומקורו דהמ"ב שם הוא הב"ח (ציטטנוהו בריש סי' תקס"ב) דאף מי שאינו מתענה כלל יכול לומר עננו בשומע תפלה, אבל לומר זאת לענין עליה לתורה צ"ע וכ"ש שאין לו להתפלל לפני העמוד ולומר עננו כברכה בפני עצמה בין גואל לרופא. 29. אורחות חיים סק"ז בשם ס' דברי דוד. 30. שו"ת שלמת חיים סי' רכ"ח משום שיש חשש ביוש בעצם השאלה, והשוה גם ללשונו דהמט"א סי' תר"ב סעי' י' 'אין לומר עננו כ"א כשיש י' מתענים ומן הסתם יש עשרה וכו' ואם אנשים בה מעט ויש מהם שאין מתענים מחמת חולי וכו' אין לש"ץ לומר עננו' וכו'. 31. ס' תפלה כהלכתה פכ"ג סעי' מ"ה בשם ס' שערי עזרא סי' ל"ו, ויש לשאול גם כדי לוודא אם יש ששה מתענים, דאם לאו דינם מבואר לעיל אות ד'. 32. ערוה"ש סעי' י"א, שו"ת מנח"א ח"ב סי' ע"ד, וכבר כתבנו לעיל אות ד' שיש לומדים דברי החת"ס רק לענין ט"ב, וכן בשו"ת שנות חיים להגר"ש קלוגר זצ"ל סי' שמ"ב מתיר לעלות לתורה בט"ב למי שאינו מתענה בין בשחרית בין במנחה. 33. דלעיל הערה 16. ועיין במקראי קודש ימים נוראים סי' ל"ה להתיר לכהן לעלות לתורה בשחרית כשחל התענית בב' וה' והוא עדיין מתענה אף שבדעתו לא להשלים התענית עי"ש, וכיון דבריו לדברי המט"א סי' תר"ב סעי' ט"ו ושערי אפרים שער א' סעי' ט' דבב' וה' אם יש צורך בדבר מותר לעלות לתורה, וע"ע חיי"א כלל ל"א סעי' י"ט, ומיהו בכה"ח סקמ"ג מסיק בשם זרע אברהם לאידך גיסא דגם בדיעבד אם קראוהו לכהן לא יעלה אפילו בימים ב' וה'. 34. תשובות והנהגות ח"ב סי' רס"א עיי"ש. 35. שו"ת באר עשק סי' כ"א הו"ד בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ע"ג, וע"ע מקראי קודש שם ושו"ת בית אבי ח"ב סי' כ"ז, ומלשון השו"ע 'אין עומד לקרות בתורה' אין ראייה דבזמניהם זה שקיבל עליה הוא שקרא בתורה. 36. מטה אפרים סי' תר"ב סעי' ו', שערי אפרים שער א' סעי' י"ב.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנז - 1762 – 1839 - המשך

איברא הא פשיטא לי דבני סנאב בן בנימין דס"פ בכל מערבין [מ"א ע"א] שהם לא קראו ויחל בט"ב שנדחה או ברכות וקללות לפי מנהג הש"ס [מגילה ל"א רע"א] דלדידהו לא שייך לומר דיום מועד קבוע הוא לכך ולא תליא בתענית, מ"מ גם י"ט שלהם קבוע וקיימא וקדים טפי אפילו לט"ב ממש מכ"ש לט' באב שנדחה שהרי קרבן עצים התחיל בימי נחמיה בן חכליה, וא"כ אדרבא יום הוא שנתחייב בשמחה וי"ט לדידהו ולא חלה עליהם חובת קריאת התענית מעולם. ואין להקשות לזה איך יליף רבינו יעב"ץ שבטא"ח ס"ס תקנ"ט למילה בט"ב שנדחה שיאכלו בעלי ברית ויליף ל' מבני סנאב בן בנימין, ולפי הנ"ל קשה מה ראייה מהתם שיום טוב שלהם קבוע וקיימא טפי מט"ב וקדים ל' טובא, וסברא זו דקדימא הוה מעלה עיין במס' תענית יב. אם נדרו קודם לגזירתנו וכו' ע"ש, מ"מ שאני קרבן עצים מבעלי ברית מילה וקשה ארבינו יעב"ץ הנ"ל. לזה אני אומר אין הכי נמי דמבני סנאב עצמם לא מצי למילף, אך מר"א בר' צדוק שהיה חתנם שהוא עצמו לא היה מהם שהרי היה כהן כמ"ש תוס' שם ס"פ בכל מערבין וזה תי' עיקור בתוס' כמ"ש שם בס' תורת חיים, וס"ל לר' יעב"ץ דנתחתן עמהם אחר החורבן כיון שהיה בימי ר"ג שהיה אחר החורבן טובא, ועוד אפילו בסוף ימי בית שני משגלו סנהדרין וקודם לזה כבר התענו כל ד' צומות כמוכח ביוסיפון, ור' צדוק אביו שהיה בימי החורבן כמוכח מגרורות דר' צדוק [גיטין נ"ו ע"א], א"כ עכ"פ לא התחתן בנו עם בני סנאב קודם לגזירת תענית ט"ב שהיה יותר מארבעים שנה קודם החורבן, וא"כ לר"א בר' צדוק קדם ט"ב ליי"ט שלו וגם קביע וקיימא טפי מיי"ט קרבן עצים שלו ואפ"ה התענה ולא השלים ויפה למד ר' יעב"ץ לבעלי ברית מילה ממנו:

ובזה יש מקום אתי ליישב קושית השואל שבתשובת מהר"ם לובלין ז"ל ומייתי ל' מג"א ס"ס תקנ"ט [ס"ק י"א] שהקשה, דמש"ס ס"פ בכל מערבין מוכח דפשיטא להש"ס שאפילו היה חל י"ט שלהם בט"ב שאינו נדחה נמי לא היו משלימים וא"כ נילף מיניה נמי לבעלי ברית בט"ב ואפילו אינו נדחה, ולפי הנ"ל לק"מ, דודאי הש"ס מוכיח דערב ט"ב משלימים מבני סנאב עצמן והיה פשיטא דאפילו בט"ב שאינו נדחה נמי לא היו צריכים להשלים אם היה חל בו י"ט שלהם והיינו מטעם שיום טוב דידהו קדים לט"ב ושפיר פשיט מיניה הש"ס דבימי ר"ג לא עביד כוותי', ואנחנו לא מצינו למילף מיניהו לבעלי ברית בט"ב שאינו נדחה משום דשאני אינהו דקביעא וקיימא טפי מט"ב, אמנם מ"מ מר"א בר' צדוק אנו ילפינן לדין כנ"ל וק"ל: מ"מ בהא סלקין דחולה האוכל בט"ב עולה לתורה במנחה בלי שום פקפוק לפע"ד, והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם הוא יחלימני ויחיני וינחמני בנחמת ציון: כתבתי זאת והצעת לפני מופלגי תורה ובעלי הוראה והסכימו עמי לדינא, בעה"ח ק"ק פ"ב מש"ק י"ד מנחם תקעא"ל:

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא תניינא סימן א

לידידי הרב רבי גמליאל אבדק"ק שאנלאנג. על שאלת מעכ"ת נ"י בדבר שאירע ביריד פפד"א בבהכ"נ ביום התענית בה"ב שאחר החג, שהיו במנחה י' מתענים, ועוד כהן ולוי שלא התענו, וטעו וקראו לכהן, ואחר שבירך לאחריה מזכרו שעשו שלא כהוגן, ונסתפקו אם יקראו אחריו הלוי, או שיקרא הכהן פעמים:

אין כאן מקום ספק לקראות הכהן שנית, דממנ"פ אם יקראוהו שנית אף שאינו מתענה וכסדר תקנת חז"ל, ממילא טוב יותר לקראות ללוי שאינו מתענה, אולם מה שיש לספק אם יקרא הלוי אחריו, או שיקרא ישראל, וכן אם לא היה לוי בבה"כ אם יקראו שנית להכהן, או מיד ישראל אחריו: מקום הספק, די"ל דהדין דיקרא הכהן או הלוי, ואף דהדין היה דיעלה הישראל ראשון, כיון דהכהן והלוי לא התענו, י"ל דדוקא לענין לקראו להכהן תחילה, דהטעם משום כבוד הכהונה, ובזה מנהג הציבור עדיף מכבוד הכהונה, וכמו דמדמה מהרי"ק (שורש ט') לזה דכבוד ת"ח עדיף מכהונה, וגם כיון שאין עושין כן להקל בכבוד הכהונה, רק מחמת מנהג הציבור וכדומה מאיזה סיבה אין עוברים על העשה דוקדשתו, וכמ"ש הב"י (סי' קל"ה) משא"כ לקראות ישראל אחר כהן דיש חשש שיחזיקו ישראל ללוי, בזה לא מהני מה דעושים כן לאיזה סבה:

עוד נ"ל אחר דתיקנו חז"ל שלא לקראות ישראל אחר הכהן מחששא שיחזיקו אותו ללוי, וממילא מקום שאין לוי אם קורא לישראל במקומו איכא ג"כ חששא פגמא דכהונה שקרא, דיאמרו מדלא קרא הכהן פעמים, ע"כ דפגום הוא, והיכא דאיכא חשש פגמא לא מהני כבוד הציבור, והא דקוראים לישראל המתענה לראשון, היינו דבזה ליכא פגמא, ידידע שאין הכל מתענים, וכמ"ש הב"י (סי' קל"ד) משא"כ היכי דכבר קרא הכהן, יאמרו דודאי מתענה ומדלא קרא שנית יאמרו דפגום הוא: ונראה ראייה לזה דהא המהרי"ק מדמהו לכבוד התורה, והרי לא מצינו בכהן שהוא ראשון ובא לבהכ"נ, רב דקרא בכהנא, שלא יקרא הכהן פעמים, וחיידוש כזה לא הוו שתקי הפוסקים להשמיענו, ע"כ דהך חששא שיחזיקו ישראל ללוי, או שיאמרו שכהן הי' פגום עדיף, ולא יתלו בכבוד הת"ח רק כשקורא ראשון, אבל כל שהתחילו לעשות כתקנת חז"ל לקרות לכהן ראשון, יאמרו דודאי עשו כתקנת חז"ל ויחזיקו ישראל ללוי, או שיקראו פגם על הכהן, ומהכא גופא מוכח כן, דאם יתלו שאין הלוי מתענה ולא יחזיקו ישראל ללוי, א"כ אף בכהן המתענה שקרא ראשון, ואין לוי בבהכ"נ, נימא דיקראו ישראל אחריו, ולא יקראו פעמים לכהן דיתלו הדבר שאין הלוי מתענה, ומסתימת הפוסקים לא משמע כן, ע"כ דכל שקרא הכהן ראשון, יאמרו שעושים כסדר תקנת חז"ל ושייך ביה חששות הנ"ל, א"כ מה לי כהן המתענה או אינו מתענה:

אולם כל זה לדעת הב"ח (סי' תקס"ו) והמג"א שם דאין איסור לעלות מי שאינו מתענה, אבל לדעת הט"ז שם דאסור לעלות וברכתו ברכה לבטלה, ומש"ה קוראים לישראל המתענה לראשון ולא חיישינן לפגמא דכהן, ה"נ י"ל דבמקום איסור לא חיישינן דיחזיקו ישראל ללוי: אמנם דברי הט"ז תמוהים לי, דא"כ איך למד המהרי"ק לענין שאלתו דבמקום שקונים התחלת קריאת התורה בדמים יקרים, משום כבוד התורה דרשאי הישראל לעלות, ומדמי להיכא דכהן אינו מתענה, והאיך מדמי להדדי, דהא בתענית אפילו איסורא איכא, גם אם ניוחש לדברי הט"ז יהיה הדין בקראו לכהן שאינו מתענה דלא יעלה

למנין הקרואים כיון דברכתו לבטלה קריאתו כמאן דליתא, וראוי שיעלו אחריו ג' ישראלים, וזה לא שמענו, וגם אין לומר דהא דאין קוראים אחריו ג' ישראלים, היינו דחיישינן לדעת הב"ח והמג"א הנ"ל לחומרא, דשמא זה שאינו מתענה עולה למנין הקרואים, ואסור להוסיף על מנין שלשה, אבל מ"מ להחזיר חיישינן להט"ז, ובנ"ד לא יקרא הכהן פעמים, זה אינו, דאם ניחוש לדעת הט"ז דקריאתו אינו כלום, וכיון שאין קוראים אחריו ג' ישראלים קרוב הדבר אצלי דגם ברכתם לבטלה, דכיון דאין מקיימים תיקון חז"ל לקרוא ג' לא עשו ולא כלום, והיה טוב יותר לקראות אחריו ג' ישראלים, ואם הוא דרך הוספה מ"מ לא הוי ברכתו לבטלה, גם אם נזכרו אחרי שקראו לכהן קודם ברכתו אחרונה נזכרו שאינו מתענה נימא דלא יברך, דשמא כהט"ז וברכתו לבטלה, אע"כ דהעיקר כהב"ח ומג"א, ולזה נראה לענ"ד דיקראו להכהן פעמים, ובאם יש בבהכ"נ גם לוי שאינו מתענה יקראו אותו במקומו המיוחד לו לקראות ללוי אחר הכהן, כן נרא